

terwijl er ook voldoende informatie wordt verstrekt om het wel en wee van de groepen vrouwen en kinderen die tenslotte in Aek Paminke III terechtwamen goed te kunnen volgen. Als bronnenuitgave lenen de boeken zich uitstekend voor nader onderzoek naar bijvoorbeeld de verschillen in beleving in kampervaringen tussen kinderen en volwassenen. De boeken zijn prachtig uitgegeven en rijk geïllustreerd met kamptekeningen.

E. Touwen-Bouwsma

D. Spierenburg, R. Poidevin, *Histoire de la haute autorité de la communauté Européenne du charbon en de l'acier. Une expérience supranationale* (Brussel: Bruylant, 1993, xviii + 920 blz., ISBN 2 8027 0830 9).

Het eerste experiment met supranationaliteit in het na-oorlogse West-Europa belichaamde voor velen het begin van de verwezenlijking van een groots ideaal en de lakmoesproef voor hooggespannen verwachtingen. Immers, het in een gemeenschappelijke markt bijeenbrengen van de Franse, Duitse, Italiaanse en Benelux kolen- en staalsectoren zou, aldus de Schuman-verklaring van 9 mei 1950, niet enkel de harmonieuze ontwikkeling van de betrokken economieën dienen, maar ook tot een diepgaande verstrengeling van nationale belangen leiden. Als zodanig zou de in 1951 opgerichte Europese gemeenschap voor kolen en staal (EGKS) de aanzet tot verdergaande Europese integratie vormen en tot een uiteindelijke eenwording van de betrokken landen in een Europese federatie voeren. Cruciaal in deze gedachtengang was de overdracht van nationale bevoegdheden aan een bovennationaal orgaan; zulk een souvereiniteitsoverdracht, als aan de hoge autoriteit (HA) van de EGKS, werd beschouwd als een uitdrukking van, zowel als een voorwaarde voor, de verhoopte dynamiek van een zichzelf bevestigend en steeds voortschrijdend integratieproces.

Deze hooggespannen verwachtingen konden maar in beperkte mate vervuld worden. Onmacht beheerste—en tegenwerking overheerste—de EGKS en het supranationale experiment dat ze belichaamde, zo bleek uit studies van onder anderen Milward en Gillingham in de voorbije jaren. Ook de thans verschenen overzichtsgeschiedenis van de EGKS-hoge autoriteit van de hand van de Nederlandse diplomaat Spierenburg en de Franse integratiehistoricus Poidevin tendert tot dergelijke demystificerende bevindingen. In deze lijvige, met steun van de Europese Commissie uitgegeven studie staan de rol en het functioneren van de hoge autoriteit centraal, vanaf haar inrichting in 1952 tot het opgaan van dit college in de Europese Commissie in 1967. Meer in het bijzonder worden daarbij de betrekkingen van de hoge autoriteit met de andere organen van de EGKS, met de lidstaten van de gemeenschap en met derde landen geanalyseerd. Bestudering van het primaire bronnenmateriaal in het EGKS-archief en de nationale archieven van de lidstaten (met name de Nederlandse en Franse) leverde de basis voor dit werk. Waar Spierenburg zelf evenwel gedurende bijna de gehele beschreven periode lid van de hoge autoriteit was en gedurende lange tijd vice-voorzitter ervan, beschikt hij over een schat aan ervaringen in de EGKS-besluitvorming. Het zijn bovenal deze herinneringen, inzichten en verklaringen die dit boek zijn meerwaarde geven: de praktijk van de supranationale besluitvorming wordt erin van binnenuit beschreven. Uit de bronnenanalyse in combinatie met de persoonlijke aantekeningen en herinneringen van Spierenburg zelf, en die der overige door de auteurs geraadpleegde beleidsmakers, ontstaat een beeld van een in de integratiehistoriografie unieke gedetailleerdheid.

Al vanaf haar begin blijkt de hoge autoriteit een tegen de stroom in oproeïend vaartuig te zijn:

het zinkt weliswaar niet, maar veel verder komen doet het evenmin, in weerwil van de inspanningen van de roeiers. De nationale regeringen die aan de wieg van de bovennationale gemeenschap stonden bleken, Frankrijk voorop, buitengewoon terughoudend de hoge autoriteit een leidende rol te laten spelen en schromen niet aanzetten ertoe in de EGKS-raad van ministers te torpederen. De op papier vergaande bevoegdheden van de HA werden bij een dergelijk gebrek aan bereidheid tot daadwerkelijke gezagsoverdracht een dode letter. Dat nationale parlementariërs verenigd in het proto-Europees parlement de HA en haar strijd voor bovengevoerde nadrukkelijk steunden deed hieraan weinig af. Het scherpst kwam de tegenwerking van de nationale regeringen naar voren tijdens de kolencrisis van 1959, tijdens welke de regeringen er de voorkeur aan gaven het snel groeiende overaanbod aan kolen met nationale beleidsinstrumenten als quota's en tarieven te reguleren, veeleer dan de HA haar in het verdrag toegekende crisisbevoegdheden te laten hanteren. Dit échec en het daarmee gepaard gaande prestigeverlies stortten de HA in een diepe crisis die ze niet meer echt te boven zou komen (529-556). Een andere vorm van tegenwerking ondervond de HA zijdens de gevestigde belangen in de zware industrie van de deelnemende landen. Was de ontmanteling van met name de Ruhrkartels een *conditio sine qua non* voor het tot stand brengen van een echte gemeenschappelijke markt, in de praktijk bleek dit doel te hoog gegrepen. Met name de kolenmarkt was en bleef 'entièrement gouverné par des organisations centrales' (117) die de implementatie van artikel 66 van het EGKS-verdrag, gericht tegen concurrentieoermijnende bedrijfsconcentraties succesvol wisten te verhinderen. Overigens speelden politieke overwegingen hiereveneens een rol: van begin af aan verkoos de hoge autoriteit conflicten te mijden en compromissen te zoeken veeleer dan de voortgang van het Europese integratieproces (de ratificatie van het Verdrag van de Europese defensie gemeenschap in het bijzonder) in gevaar te brengen door op de eigen strepen te gaan staan en de confrontatie aan te gaan. Een minderheid van de HA-leden, waaronder Spierenburg, nam evenwel stelling tegen deze compromispolitiek die in hun optiek neerkwam op taakverzaking. Met dit laatste komen we op het terrein waar dit boek het meest aan onze bestaande kennis toevoegten deze van verhelderende achtergronden voorziet: de verhoudingen, beraadslagingen en besluitvorming in de boezem van de HA zelf en hun doorwerking op het beleid van de EGKS. Waar de HA onmachtig bleek was dat niet enkel het gevolg van de gesignaleerde tegenwerking van buiten af; interne factoren als onderlinge verdeeldheid, verschillende taakopvattingen en organisatieproblemen speelden evenzeer een rol. Al tijdens het voorzitterschap van Jean Monnet (1952-1955) veroordeelt de HA zichzelf tot onmacht, zo blijkt. Met erkenning van Monnets inzet, doorzicht en charisma beschrijven de auteurs hoe diens Napoleontische neigingen de ontwikkeling van de HA hinderen. Monnet trekt zeggenschap naar zich toe en blijkt slechts moeizaam te kunnen delen en delegeren. De centrale rol die hij opeist voor het voorzitterschap botst met de opvattingen over collegiaal bestuur van een rebellenclub onder leiding van Spierenburg en zijn Belgische collega Coppé. Nadat fors met deuren is geslagen gelukt het de 'opstandelingen' in het HA een op specialisatie gebaseerde taakverdeling door te drukken. Voorde ondersteunende diensten zal een duidelijke taakverdeling pas in juli 1953, onder Monnets opvolger Finet, tot stand komen. 'De l'évidence, Monnet n'a pas les qualités d'un administrateur', concluderen de auteurs (101).

Geschiedschrijving van binnenuit kan leiden tot geschiedschrijving voor *insiders*. Geheel ontkomen aan deze val zijn de auteurs niet. Een adequate uitleg van het EGKS-verdrag en de betekenis van de diverse artikelen ontbreekt. De veranderingen in de externe omgeving van het onderwerp, de opkomst van nieuwe energiebronnen als olie en atoomenergie bij voorbeeld, moet de lezer grotendeels zelf inbrengen. Met name in de latere hoofdstukken is de grote lijn soms moeilijk zichtbaar in de veelheid van aangereikte gegevens en wordt het betoog tot

kroniek. Met hun onderwerp lijden die latere hoofdstukken, die de HA in de jaren zestig tot onderwerp hebben, aan een zeker betekenisverval. Deze bezwaren nemen niet weg dat de auteurs met dit werk, waarin een oorspronkelijke aanpak met een zorgvuldige annotatie samengaat, een klassieker aan de integratiehistoriografie bijdragen.

A. G. Harryvan

M. Prenger, R. Witte, *De sleutel van de VPRO. Een omroep en zijn ledenraad 1969-1994* (Amsterdam: Otto Cramwinckel, 1994, 191 blz., f39,50, ISBN 90 71894 61 4).

De ledenraad van de VPRO kwam in 1969 voor het eerst bijeen. De raad werd ingesteld om de leden op een meer gestructureerde wijze invloed op het programmabeleid te geven. Zowel de periode die voorafging aan de oprichting van de ledenraad als het eigenlijke functioneren van deze raad in de afgelopen vijftientig jaar worden in dit boek beschreven. Hiermee behandelen de auteurs een aspect van de omroepgeschiedenis dat nog niet eerder een onderwerp van studie was. Niet alleen dit aspect, maar de hele omroepgeschiedenis is volgens de auteurs een vrijwel onontgonnen terrein, hoewel de VPRO (met de verschijning van het boek naar aanleiding van het zestigjarig bestaan: *Een vrij zinnige verhouding. De VPRO en Nederland 1926-1986*, door J. H. J. van den Heuvel, e. a.) hierop een gunstige uitzondering zou vormen.

De hoofdstukken 1 tot en met 4 (geschreven door R. Witte) behandelen de periode voorafgaand aan de oprichting van de ledenraad. Enerzijds de snel veranderde samenstelling van het ledenbestand (steeds minder vrijzinnig protestanten) en anderzijds de toenemende druk om voldoende leden te hebben, maakten aan het eind van de jaren zestig een bezinning op de beginselen van de VPRO noodzakelijk. Bovendien stelde de televisie andere eisen aan het omroepbedrijf dan de radio tot dan toe had gedaan. Dit alles gecombineerd met de tijdgeest van democratisering droeg ertoe bij dat de VPRO haar vrijzinnig protestantse beginselen losliet en een nieuwe verenigingsstructuur in werking trad. In deze nieuwe structuur was een belangrijke taak weggelegd voor de ledenraad, die door middel van een districtenstelsel werd gekozen. In dit eerste gedeelte van het boek worden enkele meningsverschillen binnen de vereniging over televisie-programma's besproken. Helaas wordt aan de lezer niet echt duidelijk om wat voor soort programma's het hierbij gaat. Alleen de inhoud van *Dag koninginndag* (1957) wordt beschreven. Bij *Hoepla* (1967) wordt er kennelijk van uitgegaan dat de lezers oud genoeg zijn om zich dit programma te kunnen herinneren.

In de tweede helft van het boek gaat M. Prenger in op het feitelijk functioneren van de ledenraad, dat gekenmerkt werd door veelvuldige conflicten met bestuursprogrammamakers, waarbij de onduidelijke taakafbakening een rol speelde. Misschien is het deze vage taakafbakening die er de oorzaak van is dat de auteurs er maar moeizaam in slagen de lezers een duidelijk overzicht van de taken van de ledenraad te geven. De tweede helft van het boek lijkt alleen nog maar te gaan over de vraag waarom de ledenraad zo slecht functioneerde, waarbij het vergaderjargon de leesbaarheid niet bevordert. Duidelijke voorbeelden ontbreken van de wijze waarop de ledenraad invloed op het programmabeleid trachtte uit te oefenen. De voor de hand liggende vraag of de nieuwe algemeen secretaris René Witte dezelfde is als de auteur van het boek, laten de auteurs onbeantwoord.

Hoewel de ledenraad belangrijke functies heeft vervuld, zoals het kiezen van bestuursleden, komen de auteurs tot de conclusie dat de invloed van de ledenraad op het programmabeleid in de afgelopen vijftientig jaar gering is geweest. Een belangrijke oorzaak zou gelegen zijn in